

Til

Landbruks- og matdepartementet

Postboks 8007 Dep.

0030 Oslo

postmottak@dep.lmd.no

Fra

NOAH – for dyrs rettigheter

Dronningens gate 13

0152 Oslo

register@dyrsrettigheter.no

Dato: 25.09.23

Innspill til stortingsmelding om dyrevelferd - reindrift

NOAH – for dyrs rettigheter viser til at reindriftnæringen ble bedt om å sende innspill til arbeidet med ny stortingsmelding om dyrevelferd.¹ Det ble bedt om innspill på status i næringen når det gjelder dyrevelferd, hvilke dyrevelferdsmessige utfordringer reindriften har i dag og hvilke man ser fremover i tid. NOAH mener det er viktig at synspunkter og informasjon om dyrevelferden ikke kun kommer fra næringen, men også andre relevante aktører som dyrevernorganisasjoner. NOAH sender derfor innspill til dette. NOAH ble dessverre kun klar over departementets ønske om innspill om reindriften samme dag som svarfristen 15. september. Vi anmoder om at innspillet vil bli tatt med i arbeidet med reindriftdelen i stortingsmeldingen, til tross for at innspillet kom inn noen dager etter svarfristen. Det må uansett ses som tillegg til allerede innsendt innspill til landbruksdyr. NOAH har som ved innspill for de andre artene delt inn i etologi/biologi, beskrivelse av ulike utfordringer ved driftsformen, løfter fra forrige stortingsmelding og NOAHs oppfordringer til konkrete tiltak for å bedre dyrevelferden.

NOAH vil innledningsvis komme med noen generelle betraktninger rundt næringen. Reindriften er en av de mest ekstensive formene for dyrehold vi har i Norge. Likevel stilles ikke alltid de samme dyrevelferdskravene til reindrift som til andre former for dyrehold. Dette fører til at reindriften har flere utfordringer knyttet til dyrevelferd. Reinsdyr går ute hele året og er i mindre grad tamme enn andre husdyr og dette kan gjøre at håndtering i forbindelse med transport, veiing, flytting osv. kan medføre større grad av stress. Det føres mindre tilsyn med rein sammenlignet med andre husdyr, noe som kan gjøre at det tar lang tid før sykdom og skader oppdages. Det kom en stortingsmelding om reindrift i 2016-2017 (Meld. St. 32 (2016 –2017)), som hadde et kapittel om dyrevelferd, men her blir ikke viktige temaer som avliving/bedøvelse med krumkniv eller øremerking med kniv nevnt. Disse to praksisene illustrerer at handlinger som ikke er tillatt å gjøre mot andre dyr, tillates i reindriftnæringen. NOAH mener dette er kritikkverdig. Videre mener NOAH det er viktig at en egen forskrift om hold av tamrein med hjemmel i dyrevelferdsloven kommer på plass, samt at det

¹ Regjeringen.no (28.06.2023): Ber reindriften om innspill til dyrevelferdsmeldingen
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ber-reindriften-om-innspill-til-dyrevelferdsmeldingen/id2987288/>

igangsettes tiltak for å hindre sultkatastrofer. NOAH understreker også at dyrevelferd hos rein ikke må bli en brekkstang for tiltak som forverrer tilstanden til naturmangfoldet og ville dyr – for en næring som reindrift vil dette for øvrig også medføre betydelige omdømmeproblemer (uten at dette er NOAHs fokus).

Innhold

Mål fra forrige stortingsmelding om dyrevelferd

NOAHs tilrådning

Etologi og behov

Transport

Øremerking

Sultkatastrofer

Tilsyn

Kastrering

Veiing

Rovdyr

Avliving

Mål fra forrige stortingsmelding om dyrevelferd

Forrige stortingsmelding om dyrevelferd kom i 2002. Mål for reindrift fra denne stortingsmeldingen var blant annet:

- Reintallet skulle reduseres, men i stedet har antallet har økt
- Tiltak for å hindre sultkatastrofer skulle igangsettes, likevel er det fortsatt utbredt sultproblematikk i reinsdriftnæringen

NOAHs tilrådning

- Tiltak for å senke tamreintallet – fokus på mindre produksjon
- Tiltak for å hindre sultproblematikk
- Forbud mot øremerking med kniv
- Forbud mot avliving/bedøvelse med krumkniv
- Starte arbeid med forskrift om hold av rein med hjemmel i dyrevelferdsloven
- Kartlegging av praksis og strengere kontroll med rutiner rundt kastrering
- Tiltak for å hindre påkjørsler
- Forbud mot å transportere rein med sammenbundne bein
- Strengere krav til transport

Etologi og behov

I Norge finnes villrein kun i fjellene sør for Trøndelag. En egen type reinsdyr lever på Svalbard. Denne skiller seg fra villrein på fastlandet blant annet ved at den er mindre, har tettere pels og rundere hode. Andre reinsdyr i Norge regnes for «tamrein». De fleste villreinbestandene har varierende grad av innblanding av tamrein.

Reinsdyrene lever på de åpne områdene på høyfjellet. Her spiser de lav om vinteren, og blader og urter om sommeren. De spiser også sopp – og gjør lange vandringer nettopp for å finne det.² Det er en «konflikt» mellom næringsinteresser som driver med tamrein og villrein, da rein, uansett hvordan

² "Fakta om villrein", Hjortevilt, NINA, <https://www.hjortevilt.no/fakta-om-artene/villrein-rangifer-tarandus/>

man definerer dem, trenger store områder for å overleve.³ Norge er det eneste europeiske landet som har fjell-levende villrein, og kun Norge og Russland har villrein i Europa. Villreinbestanden i vinterstid i Norge har over de siste 10 årene vært relativt stabil på ca. 25 000 dyr (+/- 3000 dyr).⁴ Imidlertid bestemte myndighetene i 2017 at over 2000 villrein – hele flokken i Nordfjella – skulle skytes ned på grunn av oppdaget Chronic Wasting Disease ("skrantesyke"). Senere ble sykdommen også oppdaget på Hardangervidda. Selv om det er bestemt at man ikke skal gjennomføre en total nedskyting av flokken på Hardangervidda, er en drastisk reduksjon av flokken igangsatt.⁵ 200 reinsdyr av svalbardreinene døde i 2019 på grunn av vinter med regn og is, som gjør det vanskeligere å grave etter mat. Forskere ser det som en følge av klimaendringer.⁶ Villrein er klassifisert som sårbar på den internasjonale rødlisten, og nær truet på den norske rødlisten fra 2021. Årsakene til dette er, i tillegg til storstilt avliving på grunn av CWD, pågående utfordringer som habitatfragmentering og klimaendringer.⁷ Reinsdyr er sårbare for våte vintre og varmere somre og de er avhengige av store sammenhengende fjellområder hvor de er i kontinuerlig vandring. En av grunnene til at rein plages ved varme somre, er at insekter og parasitter som forstyrrer og plager dyrene kan bli mer tallrike. Reinsdyr prøver derfor å finne snø å ligge på også om sommeren.⁹

Reinsdyrene har en rekke spesielle egenskaper fordi de er tilpasset et ekstremt klima og landskap med sterk kulde, lite vegetasjon til mat og ly, og mye snø. Hos reinsdyrene har både hunndyr og hanndyr gevir. Hannene feller dette på høsten, men hunnene beholder geviret til våren.¹⁰ Dette er en fordel for mødrene som må dytte vekk snø for kalvene sine for å finne mat til dem.¹¹ De kan lukte lav 60 cm under snøen, som de så graver opp.¹² Klauvene er spesielt utviklet for å kunne bevege seg i snølandskap. Også pelsen deres er skapt for at de skal tåle sterk kulde ned til minus 50 grader, og de kan uten problemer svømme i kaldt vann.¹³ Reinsdyrenes øyne skifter farge fordi de er utsatt for ekstra sterke lyskontraster i områdene de lever. De er gyldne om sommeren og blå om vinteren – de blå øynene er en tilpasning til månedvis med mørke.¹⁴ Reinsdyrene klarer å se UV-lys, og dette gjør dem i stand til lettere å se rovdyr mot den hvite snøen.¹⁵

Reinsdyrene lever ganske annerledes enn hjortedyrene fra skogen. De er i konstant bevegelse, takler et hardere klima og har tilgang til næringsrike grønne planter i kortere tid. De er kontinuerlig på vandring, og forsvarsstrategien mot rovdyr er å løpe fra dem og forvirre dem ved at reinene sammen former en enhet som det er vanskelig å skjelne enkeltdyrene i. Dette betyr at det er vanskelig for rovdyr å lykkes, men det betyr også at et uhell for en enkelt rein kan bety død – og de flyktende dyrene kan ikke se seg tilbake når hurtighet er deres eneste våpen. Dyr som er nærmere knyttet til hverandre bruker mer tid sammen, og hvis en fare plutselig truer er det trolig at de også løper sammen. Hvis noen er uheldige og splittes fra gruppen – slik rovdyr streber etter å få til, skjer det så raskt at de andre dyrene allerede er borte i samme sekund. Nye undergrupper av dyr strømmer på og utgjør den store drivende flokken. Det betyr ikke at dyrene ikke merker eller reagerer på at en av dem er borte – det betyr at de ikke kan gjøre det før etter at faren er over, og på en måte som ikke nødvendigvis er så tydelig for mennesker.

³ «Villreinens verden», Eigil Reimers, Aschehoug, 1989

⁴ Artsdatabanken, Rødlista 2021 Vurdering av rein *Rangifer tarandus*

⁵ Artsdatabanken, Rødlista 2021 Vurdering av rein *Rangifer tarandus*

⁶ "200 reindeer starved to death in Norway and scientists say climate change is to blame", CBS News, <https://www.cbsnews.com/news/reindeer-dead-norway-200-starved-to-death-svalbard-scientists-blame-climate-change/>

⁷ IUCN Reindeer <https://www.iucnredlist.org/species/29742/22167140>

⁸ Artsdatabanken, Rødlista 2021 Vurdering av rein *Rangifer tarandus*

⁹ "Fakta om villrein", Hjortevilt, NINA, <https://www.hjortevilt.no/fakta-om-artene/villrein-rangifer-tarandus/>

¹⁰ "Why do female reindeer grow antlers?",

<https://www.discoverwildlife.com/animal-facts/mammals/why-do-female-reindeer-grow-antlers/>

¹¹ "Arctic Reindeer / Caribou Facts and Adaptations, Rangifer tarandus", CoolAntarctica.com,

https://www.coolantarctica.com/Antarctica%20fact%20file/wildlife/Arctic_animals/arctic-reindeer-caribou.php

¹² "Fakta om villrein", Hjortevilt, NINA, <https://www.hjortevilt.no/fakta-om-artene/villrein-rangifer-tarandus/>

¹³ «Dyrenes liv», Munthe-Kaas Lund et al, Gyldendal forlag, 1978

¹⁴ "Why Are Reindeer Eyes Golden In Summer But Blue In Winter?", National Geographic, 29.10.13,

<https://www.nationalgeographic.com/science/phenomena/2013/10/29/why-are-reindeer-eyes-golden-in-summer-but-blue-in-winter/>

¹⁵ "Caribou Spot Wolves Using UV Vision | Animal Super Senses | BBC2, BBC Earth, 13. nov. 2015,

https://www.youtube.com/watch?time_continue=191&v=nke5c7Nml_8&feature=emb_title

Dokumentarfilmer om både villrein og tamrein viser gjerne de store flyktende flokkene, hvor individene forsvinner i massen. Dette er nettopp poenget med flokken – men i møte med mennesker har det også en annen konsekvens; at individets opplevelser nedvurderes. Man kan se scener med dyr som løper forbi et enkelt flokkmedlem som blir tatt av rovdyr, eller tamrein som står tilsynelatende uberørte mens en reineier nettopp har slaktet en rein midt foran øynene på dem. Denne type bilder får mennesker til lett å utlede at dyrene «ikke bryr seg» om hverandre, at tilknytningen mellom dem ikke er betydningsfull og at dyrene mangler følelser. Dette er de samme fordommene som andre dyr med flukt-strategi, som for eksempel sau, er rammet av. For flere andre slike arter, vet man nå at dette ikke er sant; tilknytningen mellom dyrene er sterk.

For reinsdyr er det bemerkelsesverdig lite litteratur om deres tilknytning til andre flokkmedlemmer. Dette til tross for at de er blant de dyrene som lever tettest innpå hverandre, ofte berører hverandre mens de løper, og gjør alle aktiviteter i tett kontakt med andre dyr – sover sammen, spiser sammen og hviler sammen.¹⁶ Det er skrevet mye om reinsdyr, men i denne litteraturen er deres rolle for mennesker dominerende, og deres rolle for hverandre på individplan er lite berørt. Det er imidlertid unntak. Noen forskere er tydelige på at reinsdyr i en flokk har sterke sosiale bånd til hverandre. Særlig sterkt er – som for andre hjortedyr – båndet mellom mor og kalv. Reinsdyrkalven av hunnkjønn går tett sammen med moren helt til hun føder ny kalv, og det er ingen aggresjon mot datteren. Moren er imidlertid bestemt på at hun ønsker å være alene når hun føder, for å kunne fokusere på den nye kalvens overlevelse. Fjørårskalven maser ikke på moren sin når dette skjer, nettopp fordi de sosiale båndene til andre dyr i flokken til dels kompenseres for at moren må ta seg av en ny kalv.¹⁷ Veterinær og forfatter Bergljot Børresen beskriver båndet mellom voksen kalv og moren fra observasjoner av tamreinslakt: «Flokken raser rundt i sirkel og i forvirringen kommer simle og kalv ofte fra hverandre. Etter slaktingen drar resten av flokken opp på vidda igjen. Da hender det ofte at en ungrein vender tilbake til slaktestedet og lokker og leter etter en mor som er avlivet, eller en simle leter på samme måte etter en slaktet kalv.»¹⁸

Reinsdyr lever i flokker, som kan være små på noen titalls dyr og opp til flere hundre og tusen dyr. Noen flokker består bare av bukker i ulike aldre, og andre består av hunndyr med kalvene deres og ungdyr. Mens hunndyrene og kalvene lever sentralt i leveområdet, holder bukkeflokkene seg i utkanten.¹⁹ Dyrene i ulike flokker med hunndyr og unger søker sammen om våren slik at flere flokker blir til en større. De virkelig store flokkene består av mange undergrupper.²⁰ Om høsten lever flokkene med hannedyr og hunndyr sammen.²¹ Det er da paringstid, og hannen konkurrerer med hverandre om å bli valgt av flest mulig hunndyr. Det er hunndyrene som velger hvem de ønsker å pare seg med.²²

I reinsdyrflokker har de ulike dyrene – særlig de erfarne hunndyrene – ulike roller. I 80% av tilfellene er den som leder flokken i bevegelse en erfaren hunn som bestemmer retning og tempo. Andre dyr har andre viktige roller i flokken som å si ifra ved fare, stå vakt eller angripe mindre rovdyr.²³ Den hunnreinen som sier fra om fare er kanskje den mest erfarne; hun varsler og setter i gang flokkens flukt – før hun lar en annen rein ta over og selv holder seg bakerst. Hvis en ny situasjon oppstår er det hun som endrer retning – resten av dyrene holder derfor et øye med henne.²⁴

¹⁶ "Facts About Reindeer", Live Science, 29.09.16, <https://www.livescience.com/56310-reindeer-facts.html>

¹⁷ «Mother-yearling relationship in reindeer at birth of the new calf», Espmark Y. et al, I Proceedings of the first international reindeer and caribou symposium, Luick J. R. (ed), University of Alaska, 1975

¹⁸ «Kunsten å bli tam», Bergljot Børresen, Gyldendal norsk forlag, 1994

¹⁹ "Fakta om villrein", Hjortevilt, NINA, <https://www.hjortevilt.no/fakta-om-artene/villrein-rangifer-tarandus/>

²⁰ "Facts About Reindeer", Live Science, 29.09.16, <https://www.livescience.com/56310-reindeer-facts.html>

²¹ "Fakta om villrein", Hjortevilt, NINA, <https://www.hjortevilt.no/fakta-om-artene/villrein-rangifer-tarandus/>

²² «Kunsten å bli tam», Bergljot Børresen, Gyldendal norsk forlag, 1994

²³ «Leadership in wild reindeer in Norway», Thompson B.R.: , I Proceedings of the first international reindeer and caribou symposium, Luick J. R. (ed), University of Alaska, 1975

²⁴ «Kunsten å bli tam», Bergljot Børresen, Gyldendal norsk forlag, 1994

Hunnreinen er drektig i ca. 8 måneder. Når de skal føde går drar de langt til fjells i kuperte områder og hver rein finner seg en trygg plass.²⁵ De søker da bort fra resten av flokken som består av reiner som ikke får barn det året, og ungreiner. Hunnene i en flokk kalver samtidig, og de små kalvene er klare til å følge flokken og moren etter bare et par dager.²⁶ Dersom hunnreiene ikke har fått nok mat gjennom vinteren, vil de ofte ikke bli drektige.²⁷ Det er et sterkt press på moren for å få kalven til å klare å følge henne og flokken så fort som mulig – tross alt har de ingen skjulesteder, og hvis en fare truer er flokken nødt til å bevege seg igjen.²⁸

I reinsdyrflokker har de ulike dyrene – særlig de erfarne hunddyrene – ulike roller. I 80% av tilfellene er den som leder flokken i bevegelse en erfaren hunn som bestemmer retning og tempo.

Etter fødselen blir mødrene ekstra oppmerksomme, og jobber hardt for at kalven skal komme seg på beina raskt. Det er individuelt hvor lenge bare moren og kalven er sammen før de blir med i flokken igjen, men ofte ikke mer enn 24 timer. Denne tiden er viktig, og båndet mellom kalv og mor er sterkt helt fra starten – hun slikker og stiller kalven intenst, oppmuntrer den til å stå på beina og ta til seg mat. Mor og kalv gjenkjenner hverandre på lukten, men også på hverandres stemmer. Moren prøver å få kalven til å følge seg veldig raskt ved å gå noen meter, stoppe, se seg tilbake, vente og rope på den med grynt. Når kalven rekker frem blir den slikket og får drikke litt. Slik øver kalven på å klare å følge moren sin. Det er viktig at kalven hele tiden er tett inntil moren, slik at den ikke blir borte i mengden – frem til den er to måneder er det knapt en meter avstand mellom dem når de hviler og moren er sjelden mer enn 15 minutter borte fra kalven om gangen hvis bare kalven hviler. Hvis moren beiter mer enn 10-15 meter fra kalven, kommer den gjerne løpende etter henne og hviler heller i nærheten. Og hvis kalven vandrer av sted mer enn 10 meter fra moren på egen hånd, følger hun etter.²⁹

Det rapporteres om beskrivelser fra tamrein-eiere om at mødre sørger over tapte kalver ved å løpe hvileløst rundt, og at reinsdyr har venner i flokken som de foretrekker å beite sammen med. Det blir også understreket at reinsdyr har ulike personligheter.³⁰ Det er dokumentert episoder av at voksne reiner går bort til andre voksne rein for å stille sårene deres.³¹ Det faktum at rein har svært varierende forhold til mennesker underbygger naturligvis høy grad av individualitet hos disse dyrene, som i møte med potensielle rovdyr gjør alt for å ikke «stikke ut». Normalt er reinsdyr svært lite komfortable med fysisk nærkontakt med mennesker.³² Men det er flere eksempler på at reinsdyr holdes som «kjæledyr», «oppfører seg som hunder» og søker nærhet.³³ Dette betyr ikke at det er en god idé å tvinge reinsdyr til kontakt med mennesker, men det betyr at individuelle forhold til flokkmedlemmer ligger naturlig for reinsdyrene, selv om det er lite studert.

Reinsdyrene lager mange ulike lyder. Særlig kommuniserer kalver og mødre med ulike gryntelyder. Lydene er ulike for hvert individ, og det er flere måter å variere lydene på slik at hver mor og kalv kan

²⁵ "Fakta om villrein", Hjortevilt, NINA, <https://www.hjortevilt.no/fakta-om-artene/villrein-rangifer-tarandus/>

²⁶ "Reindeer Calving in Enclosures – Effect on the Mother's Activity", Ananai Gac Monreal, Swedish University of Agricultural Sciences, https://stud.epsilon.slu.se/13102/1/gac-monreal_a_180123.pdf

²⁷ "Reproductive Pauses by Female Caribou", Cameron, Raymond D., *Journal of Mammalogy*. 75 (1): 10–13. doi:10.2307/1382230. ISSN 0022-2372. JSTOR 1382230, 1994

²⁸ H. Mathisen, Arild Landa, Roy Andersen, Joseph L. Fox, Sex-specific differences in reindeer calf behavior and predation vulnerability, *Behavioral Ecology*, Volume 14, Issue 1, January 2003, Pages 10–15 <https://academic.oup.com/beheco/article/14/1/10/209011>

²⁹ "Reindeer Calving in Enclosures – Effect on the Mother's Activity", Ananai Gac Monreal, Swedish University of Agricultural Sciences, https://stud.epsilon.slu.se/13102/1/gac-monreal_a_180123.pdf

³⁰ Johan Turi og Yngve Ryd, sitert i «Shared Lives of Humans and Animals: Animal Agency in the Global North», Tuomas Räsänen og Taina Syrjämaa, Routledge, 2019, ISBN 9780367218867

³¹ «Kunsten å bli tam», Bergljot Børresen, Gyldendal norsk forlag, 1994

³² «Stortingsmelding om dyrehold og dyrevelferd», Landbruksdepartementet, 2003-2004

³³ "Meet the reindeer that thinks it is a dog", *The Telegraph*, 17.12.13, <https://m.youtube.com/watch?v=bNY2bUldAFM>; "First Person: A Man and His Pet Reindeer", Associated Press, <https://m.youtube.com/watch?v=z5STrmisw6o>; "Pet reindeer: Aatu watches TV, 'is honest and trusts people'", *Euronews*, 29.11.13, <https://m.youtube.com/watch?v=RHBRIIdTA5mg>; "Home for the holidays: Pet reindeer survives deadly tick-borne illness before Christmas", *Democrat & Chronicle*, 14.12.19, <https://eu.democratandchronicle.com/story/news/2017/12/22/christmas-reindeer-overcomes-tick-borne-illness-miracle-cornell-university/971831001/>; "For This Family That Raises Reindeers, It's Basically Christmas Every Day", <https://www.rd.com/advice/pets/reindeer-for-pets/>

identifisere hverandre på stemmen. Hvis mor og kalv begge to oppdager at de er kommet for langt fra hverandre, roper de begge – og hilser hverandre med lyder når de gjenforenes. Hvis bare kalven oppdager at mor er for langt unna, løper den rundt og roper og lytter, før den går tilbake og venter der de sist hadde kontakt med hverandre. Moren kommer da gjerne løpende mot kalven mens hun grynter hilselyder, og kalven gjør det samme.³⁴ Individuell kommunikasjon som gjør at dyr kan identifisere hverandre på avstand er særlig viktig for dyr som lever i store flokker og hvor mange mødre får unger på samme tid.³⁵

Kalvene forsøker å beite litt allerede den første dagen de er født, og de prøver også å grave etter mat – uten at det gir så mye resultat. Når kalven er 3 dager kan den beite skikkelig, og de første to ukene beiter kalven helt inntil morens hode og lærer av henne. Moren fortsetter å dele mat med kalven sin når den blir eldre, og utover vinteren er mødrene til stor hjelp for kalvene ved å finne mat til dem og veilede dem.³⁶ De dier moren sin helt til høsten, selv om de beiter ved siden av. Kalvene følger og beiter sammen med moren helt til våren.³⁷ Det hender ganske ofte at kalver prøver å suge melk fra andre enn moren sin – og i halvparten av tilfellene får de lov til det. Særlig om den fremmede kalven er en hunnkalv.³⁸

Mor og kalv gjenkjenner hverandre på lukten, men også på hverandres stemmer. Moren prøver å få kalven til å følge seg veldig raskt ved å gå noen meter, stoppe, se seg tilbake, vente og rope på den med grynt.

Etterhvert begynner kalvene i flokken også bevege seg lenger unna moren sin i perioder, og bruker tid på å utforske og leke. Hannkalvene gjør dette mer enn hunnkalvene.³⁹ Ligger forholdene til rette, kan også voksne dyr delta i leken.⁴⁰ Ungenes trang til å utforske står imidlertid av og til i motstrid til reinens strategi for å forsvare seg mot rovdyr, og særlig alt for eventyrlystne hannkalver har lettere for å separeres fra moren på feil tidspunkt.⁴¹ Når kalvene blir større fører trangen til å utforske, til at hannkalvene naturlig forlater mødregruppen og slutter seg til andre hanner.

De voksne dyrene kommuniserer også med hverandre via lyder. Reinsdyrene har en egen luftpose i halsen som gir lydene deres en større kraft. I tillegg har de en spesiell anatomisk struktur som gjør at beina lager klikkelyder. Dette er også viktig kommunikasjon reinene imellom for å holde kontakten i tåke eller snøstormer. Hvis en rein ser fare, advarer den flokken ved en signal-dans hvor den hopper rundt.⁴²

Reinsdyrene beveger seg over store avstander, og har trekkruiter til viktige områder som de lærer av de eldre i flokken. Hvis dyrene forstyrres og skremmes av menneskelig aktivitet, og dermed hindres i trekkene, får ikke de yngre dyrene lært seg denne kunnskapen og trekkene glemmes.⁴³ Villreinen i Norge er utsatt for jakt. Dette kan bidra til at selve tilstedeværelsen av mennesker i terrenget oppleves som en trussel for reinsdyrene, og de blir stresset og forstyrret. Reinsdyrene på Svalbard ble

³⁴ "Reindeer Calving in Enclosures – Effect on the Mother's Activity", Ananai Gac Monreal, Swedish University of Agricultural Sciences, https://stud.epsilon.slu.se/13102/1/gac-monreal_a_180123.pdf

³⁵ Sibiryakova, O.V., Volodin, I.A., Frey, R. et al. Remarkable vocal identity in wild-living mother and neonate saiga antelopes: a specialization for breeding in huge aggregations?. *Sci Nat* 104, 11 (2017), <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00114-017-1433-0>

³⁶ "Reindeer Calving in Enclosures – Effect on the Mother's Activity", Ananai Gac Monreal, Swedish University of Agricultural Sciences, https://stud.epsilon.slu.se/13102/1/gac-monreal_a_180123.pdf

³⁷ «Følg villreinen gjennom et år», 15.09.2014, https://www.youtube.com/watch?time_continue=42&v=VrkLF1EwzFA&feature=emb_logo

³⁸ "Reindeer Calving in Enclosures – Effect on the Mother's Activity", Ananai Gac Monreal, Swedish University of Agricultural Sciences, https://stud.epsilon.slu.se/13102/1/gac-monreal_a_180123.pdf

³⁹ Ibid.

⁴⁰ «Kunsten å bli tam», Bergljot Børresen, Gyldendal norsk forlag, 1994

⁴¹ H. Mathisen, Arild Landa, Roy Andersen, Joseph L. Fox, Sex-specific differences in reindeer calf behavior and predation vulnerability, *Behavioral Ecology*, Volume 14, Issue 1, January 2003, Pages 10–15 <https://academic.oup.com/beheco/article/14/1/10/209011>

⁴² "8 Tiny Facts About Reindeer That Click", The Ohio State University, College of Food, Agricultural, and Environmental Sciences, 12.11.16, <https://cfaes.osu.edu/news/articles/8-tiny-facts-about-reindeer-click-plus-9th>

⁴³ «Villreinenes verden», Eigil Reimers, Aschehoug, 1989

ikke utsatt for jakt fra 1925-1983, og utviklet i den perioden et avslappet og nysgjerrig forhold til mennesker.⁴⁴ Rein kan bli opptil 18 år gamle.⁴⁵

Sykdommer og ulykker

Årsaker til dødsfall hos rein er ulykker som påkjørsler, drukning, ras og ulike sykdommer. Drukning forekommer særlig ved forflytning av dyr etter at vårløsningen har begynt og dersom dyrene selv må svømme til beite på øyer. Det forekommer også tap av større eller mindre flokker på grunn av snøras eller dårlige isforhold.

I stortingsmeldingen om reindrift fra 2017 står det: "Påkjørsel av dyr med tog har mange konsekvenser for dyrevelferd. Statistikken viser at problemene med påkjørsel av tamrein er størst på Nordlandsbanen. Jernbaneverket opplyser at 95% av totalt antall tamrein påkjørt av tog skjer på Nordlandsbanen. Problemets omfang er vesentlig mindre for Røros-, Meråker- og Ofotbanen. Antall rein påkjørt på Nordlandsbanen varierer. Spesielle vær- og snøforhold er ofte en viktig årsak til togpåkjørsler. Dette var situasjonen i 2010 da det ble påkjørt 623 reinsdyr av toget. Jernbaneverket har utarbeidet en handlingsplan mot dyrepåkjørsler 2014–2017. Et viktig punkt i handlingsplanen er at det er behov for samarbeid mellom alle aktører for å kunne oppnå mål om reduksjon i antall dyr som blir påkjørt. Jernbaneverket samarbeider med dyreeiere, lokale myndigheter og andre aktører for å forebygge dyrepåkjørsler. Med bakgrunn i at et stort antall rein blir drept og skadet av toget, ser regjeringen et fortsatt behov for økt innsats for å finne avbøtende tiltak for å redusere togpåkjørsler av rein. En mulig løsning er å ta i bruk teknologi som kopler informasjon om tilstedeværelse av rein med kartfestet informasjon om vei og toglinje. Da kan både dyreeier og Jernbaneverket varsles om rein i området slik at påkjørsler unngås så langt det er mulig. Regjeringen vil legge til rette for at tilgjengelig teknologi tas i bruk slik at antall togpåkjørsler reduseres."⁴⁶

Imidlertid er det fortsatt et stort problem med påkjørsler på Nordlandsbanen.⁴⁷ Det antas at problematikken med påkjørsler har en sammenheng med matmangel. Tiltak som reduserer antallet rein (reduserer produksjonen) og som bedrer mattilgangen vil derfor være hensiktsmessige for å hindre påkjørsler. Forstyrrelser i beiteområdet, driving i høyt tempo med motorkjøretøy/helikopter/hund, samling i gjerde, innfangning og midlertidig isolasjon fra flokken, ved for eksempel merking, kastrering, veiging og transport fører til stress og ulykker. Dette kan være spesielt problematisk for svake dyr og kan føre til at mor og kalv skiller.

Det finnes ikke noen systematisk oversikt av helsetilstanden hos tamrein med hensyn på forekomst av sykdom. Men eksempler på sykdommer som er kjente i næringen er smittsom øyebetennelse, nekrobasillose, pasteurellose og hjernemark.⁴⁸ Hjernemark kan forårsake alvorlig sykdom hos angrepne dyr.⁴⁹ Parasitter kan være et betydelig helseproblem. Hud- og nese-/svelgbrems er meget plagsomt for dyrene siden larvene utvikler seg henholdsvis under huden og i svelget på reinen. Larvene forårsaker vevsskade og kan føre til sekundærinfeksjoner og i verste fall død. Reinen trekker gjerne opp i høyden der det blåser for å redusere plagen av stikkende insekter.

NOAH mener det bør igangsettes tiltak for å kartlegge helsetilstanden hos rein. Det bør igangsettes tiltak for å hindre påkjørsler, herunder tiltak som senker produksjonen av rein og som sikrer mattilgang. Dyrevelferd for rein må også være del av logistikkplaner for tog-infrastruktur. NOAH viser her til vårt brev om forebygging av påkjørsler sendt til KLD og LMD 20.09.2021. Det bør også gjøres tiltak for å hindre ulykker som følge av stressende håndtering gjennom driving, transport osv.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ "Rein Rangifer tarandus", Artsdatabanken, <https://artsdatabanken.no/Pages/179491/Rein>

⁴⁶ St. meld. nr 12 (2016-2017) Reindrift

⁴⁷ NRK 2022: "Rein påkjørt av tog på Nordlandsbanen - Beitekrisa får skylda"

https://www.nrk.no/nordland/rein-pakjort-av-tog-pa-nordlandsbanen-_beitekrisa-far-skylda-1.15882788

⁴⁸ Landbruksdirektoratet. Helsetjeneste for rein Utredning av behovet for en helsetjeneste for rein og forslag til utforming.

Rapport nr. 42/2020 8.12.2020

⁴⁹ St. meld. 12 om dyrevelferd (2002-2003)

Transport

Reinen transporteres ofte på bil til og fra sommerbeite og til slakteri. Omfanget av transport har økt de senere årene. Økt transport skyldes delvis at flyttruter har blitt forringet på grunn av utbygging og nedslitte beiter, og delvis at dyrene etter vinteren kan være i dårlig kondisjon og derfor flyttes med bil til vårbeitene.

Transport er sannsynligvis en betydelig stressfaktor for reinsdyr. Dyrebilene er åpne og kan ha flere etasjer som er delt inn i båser, og kan frakte opp mot 300 rein.⁵⁰ Tamrein viser sterkere frykt overfor mennesker enn andre husdyr. Håndteringen under innfangning, på- og avlesning må derfor antas å forårsake betydelig stress. Det er også en fare for fysiske skader. Blødninger under huden og bruddskader ses oftere på rein som transporteres til slakt enn hos for eksempel sau. Dette kan skyldes feil utformede eller dårlig vedlikeholdte gjerder, uforsiktig håndtering, dårlig innredete biler, dårlige veier og ikke minst uro blant dyra under selve transporten. Eldre simler og utmattede dyr legger seg ofte på dyrebilen og blir da tråkket på av andre dyr. Dette skjer også under korte transporter.⁵¹

Transport av rein er regulert gjennom forskrift om næringsmessig transport av dyr.

Følgende gjelder for areal under transport:

Transportrom for tamrein skal ha en lengde på minst 1,5 m. I tillegg gjelder følgende arealkrav:

- a. En fullvoksen bukk eller ei simle med gevir skal ha minst 0,6 m² på reiser inntil 4 timer og 0,9 m² på reiser over 4 timer.*
- b. Ei simle uten gevir skal ha minst 0,4 m² på reiser inntil 4 timer og 0,6 m² på reiser over 4 timer.*
- c. En års- eller fjorårgammel kalv skal ha minst 0,3 m² på reiser inntil 4 timer og 0,45 m² på reiser over 4 timer.*

Dette vil si at dyrene har svært liten plass under transport, og liten mulighet til å bevege seg. Det er også tillatt å transportere rein med beina sammenbundet og liggende i opptil to timer av gangen.⁵²

I forskriften er det krav om at sjåfører som transporterer rein skal ha gjennomgått praktisk opplæring og utdanning i Mattilsynet. Dette gjelder imidlertid ikke for sjåfører som transporterer rein under 50 km og ved beitetransport. Denne begrensningen gjør det vanskelig for tilsynsmyndigheten å få stoppet eller kreve forbedringer av kritikkverdige lokale transporter. Rådet for dyreetikk anbefaler derfor at forskriften gjøres gjeldende for all transport av rein.⁵³ Rådet mener også at transport av rein på kjøretøy i størst mulig grad bør unngås, siden fysiske restriksjoner fremkaller stressreaksjoner hos dyr som er vant med å gå fritt, uten nærkontakt med mennesker.⁵⁴

Reindriftsutvalget har uttalt i forbindelse med innspill til ny reindriftslov at: «Begrepet «tamrein» anvendes for å skille mellom villrein og rein som eies av mennesker. Begrepet kan føre til misforståelser om reinens tamhetsgrad og gi en forståelse om at reinen er tam – noe den ikke er. Tamme dyr er oftest vant til mennesker, menneskelig aktivitet og andre forstyrrelser slik som motorlyd, hunder, lyder og lukt. Slike misforståelser av reinens adferd kan påvirke bruken av reindriftsområder, herunder inngrep, ferdsel og bruk av hund. Reinens adferd og væremåte kan snarere sammenlignes med ville dyrs adferd. Rein er var for denne typen forstyrrelser, hvilket får betydning for dyrevelferden. Bruk av reindriftsområder forutsetter dermed forsiktighet, og det må tas hensyn til reinens adferd og væremåte». Det er vanskelig å forstå hvordan reindriftsnæringen samtidig ønsker å opprettholde metoder for håndtering av rein som nettopp medfører stress,

⁵⁰ Matprat, transport og slakt av rein <https://www.matprat.no/artikler/matproduksjon/transport-og-slakt-av-rein/>

⁵¹ Rådet for dyreetikk, Reindrift (2000) <https://www.radetfordyreetikk.no/reindrift-2/>

⁵² Forskrift om næringsmessig transport av dyr

⁵³ Rådet for dyreetikk, Reindrift (2000) <https://www.radetfordyreetikk.no/reindrift-2/>

⁵⁴ Ibid.

skremming og dårlig dyrevelferd for reinen. Rådet for dyreetikk uttalte også i 2000 at «Transport har blitt en del av moderne reindrift. Hygienekrav fra myndighetene har resultert i en nedleggelse av mindre slakterianlegg og lengre avstander til slakteriet. Transport av livrein har dessuten blitt en del av driftsmåten enkelte steder.»⁵⁵

NOAH mener transport av rein på bil bør begrenses til et minimum da det medfører stress og risiko for skader for dyrene. Kompetansekrav bør også gjelde på transporter under 50 km og ved beitetransport. Av dyrevelferdshensyn bør transport av dyr med beina sammenbundet ikke tillates.

Øremerking

Øremerking med kniv tillates foreløpig på rein. NOAH mener at dette medfører unødig lidelse og påkjenning for dyrene og bør forbyes. Øremerking med kniv er forbudt på alle andre dyr i Norge i dag, og det samme bør gjelde for tamreinen. Argumentene for knivmerking av rein baserer seg på at denne formen for merking er viktig for ivaretagelse av den samiske kultur. NOAH vil påpeke at «bumerking» av småfe også har vært en del av den norske kulturen, men det er allikevel ikke tillatt i dag av hensyn til dyrevelferd. Dyrevelferdslovens § 10 sier at «Ved merking av dyr skal det benyttes forsvarlige metoder som ikke påfører dyret atferdsmessige begrensninger eller unødige påkjenninger og belastninger». Knivmerking av reinen påfører dyrene utvilsomt unødige påkjenninger og belastninger, og må ansees som unødig. Det finnes, og utvikles, i dag gode alternativer til øremerking av dyr og vi mener at reindriften ikke kan tillates å utføre smertefulle behandlinger av reinen på bakgrunn av tradisjon og kultur. NOAH mener at de samme krav må gjelde for hold av tamrein som for andre holde av produksjonsdyr i Norge i dag. Reglene bør derfor endres til å inneholde et absolutt forbud mot knivmerking.

Sultkatastrofer

En grunnleggende forutsetning for god dyrevelferd er at dyrene har tilgang på tilstrekkelig med mat og drikke. Reineiere har i likhet med andre dyreeiere plikt til å sørge for at reinen har tilgang på dette, jf. § 24 i dyrevelferdsloven. NOAH mener det mangler tiltak og krav for å forebygge utfordringer knyttet til matmangel og sult. Det har i svært mange år vært et problem at tamreinene ikke har tilgang på tilstrekkelig næring, hvilket har ført til flere dyretragedier. I 2000 uttalte rådet for dyreetikk at «Krisevinteren 1997/1998 er det anslått at ca. 10 000 rein sultet i hjel i Finnmark. Men selv under gode snøforhold gir ikke lenger vinterbeitene tilstrekkelig næring for det antall dyr som finnes i mange distrikter».⁵⁶ Rådets mening var at den største dyrevelferdsutfordringen var knyttet til den tilbakevendende underernæring og sult som forekom i områder der beitene var overbelastet.⁵⁷ Mer enn 20 år senere er utfordringene med underernæring hos tamrein fortsatt til stede. I stortingsmeldingen om reindrift fra 2017 ble det beskrevet stor dødelighet av tamrein, hvor en av hovedårsakene som ble trukket frem var nettopp sult.⁵⁸ NOAH mener at det er viktig at tamreinen i likhet med alle andre tamdyr i Norge har et lovfestet krav om tilstrekkelig vann- og næringstilgang etter lov om dyrevelferd § 24 a.⁵⁹ Mattilsynet uttalte også i sitt innspill til stortingsmeldingen om dyrevelferd i 2022 at «totalt sett har tamreinen mange steder svært dårlig velferd».⁶⁰

I forrige stortingsmelding om dyrevelferd (2002) står det: «På slutten av 1990-tallet kom flere harde vintre i Nord-Norge med store snømengder og/eller tykke isdannelser som gjorde beitene lite tilgjengelige. Dette resulterte i at mange rein sultet i hjel. Det ble satt søkelys på vinterbeitenes tilstand, idet feltregistreringer og satelittkartlegging hadde konkludert med at lavdekket var skadet over store deler av Finnmarksvidda og at forholdene var blitt sterkt forverret de senere årene. Det

⁵⁵ Rådet for dyreetikk – uttalelse om reindriften (2000) <https://www.radetfordyreetikk.no/reindrift-2/>

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ St. Meld. 32 (2016-2017) Reindrift

⁵⁹ Lov om dyrevelferd (2009) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>

⁶⁰ Mattilsynets innspill til stortingsmeldingen om dyrevelferd (2022)

ble antatt at dette skyldtes overbeiting gjennom flere tiår, men det blir også anført at siste års klimatiske variasjon kan ha påvirket lavdekket og har ført til oftere nedising av beiten. Det er derfor et politisk mål å redusere reintallet i deler av Finnmark og med det gjenopprette balanse mellom dyretall og beiteressurser. Prosessen for å tilpasse reintallet til beiteressursene er iverksatt både i Øst- og Vest-Finnmark reinbeiteområder. I Finnmark lå reintallet på ca. 60 000 i 1950, økte til rundt 100 000 på 1960- og 1970-tallet og økte deretter raskt gjennom 1980-årene til en topp på 200 000 dyr i 1989. Reintallet i 2001 var på ca. 108 000 dyr. Årsakene til utviklingen er flere, men i deler av Finnmark har reintallet vært større enn en del høst-, vinter- og vårbeiter har kunnet tåle, slik at reintallet av den grunn måtte reduseres.”⁶¹

På regjeringens egen nettside (2023) står det: “Antallet rein varierer fra år til år, men det finnes i dag om lag 250.000 tamrein i Norge, mer enn 185.000 av dem i Finnmark.”⁶²

Det er problematisk at til tross for at det var et mål å senke tallene for 20 år siden, har i stedet antallet rein økt. NOAH mener det er på høy tid at det settes inn reelle tiltak for å senke antallet tamrein ved hjelp av insentiver mot avl/produksjon av nye dyr, og at dette vil være et viktig bidrag til å begrense sultkatastrofer i fremtiden.

NOAH vil også bemerke at vi opplever myndighetenes håndtering av dyrevelferdssaker som gjelder tamrein, som dypt mangelfull – vi har fått tips fra veterinærer og reieiere selv som sier at Mattilsynet ikke griper inn overfor situasjoner hvor dyr er sterkt avmagret og lidende innenfor denne næringen. I flere grove saker som NOAH har fulgt opp, ser vi at Mattilsynet ikke bruker sine virkemidler når det gjelder dyrevelferd for tamrein, men lar lidelser passere.

Tilsyn

Sammenlignet med andre husdyr føres det et begrenset tilsyn med reinsdyr. Dette kan føre til at det kan ta tid før skader, sykdom og rovdyrangrep oppdages. Tilsyn med flokken utføres ofte fra motorisert kjøretøy (snøscooter og barmarkskjøretøy). Dette har gjort at reinene har blitt mer våre for mennesker, og lar seg lettere uroe av ferdsel til fots. Presset på reinenes beiteområder har i mange strøk blitt større, blant annet på grunn av utbygging, turisme og jakt.⁶³

Reinen må samles og håndteres i forbindelse med merking, veiing, transport, slaktning og uønsket sammenblanding av flokker. Det å bli samlet og holdt i inngjerdinger utgjør en stor belastning for dyr som ikke er vant med fysiske begrensninger. Det er spesielt viktig å unngå dette når reinen er i dårlig kondisjon. Driving, for eksempel i forbindelse med samling/skilling, kan være en påkjenning, spesielt om denne utføres i for høyt tempo. Bruk av motorisert kjøretøy kan føre til at farten drives opp.⁶⁴

NOAH mener at et større krav til tilsyn må kreves og at tilsyn også må innebære tilsyn med dyrenes helse og velferd. Generelt må det føres tilsyn på en måte som ivaretar dyrenes velferd på best mulig måte, og at unødvige belastninger og forstyrrelser unngås.

Kastrering

Dette skrev Rådet for dyreetikk om kastrering av rein i 2000: “I tidligere tider ble kastrasjonen utført ved å knuse selve testiklene eller sædstrengen ved hjelp av tenner eller annet redskap. I dag er det et krav at det benyttes en spesiell tang (burdizzo) som knuser sædstrengene og ødelegger blodtilførselen til testiklene uten å skade blodforsyningen til huden. Testikkelvevet dør og vil etter en tid skrumpe inn. Riktig bruk av tangen krever anatomisk kunnskap. Uriktig bruk kan føre til at

⁶¹ Innst. S. nr. 111 (2004-2005) Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

<https://stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2004-2005/inns-200405-111.pdf>

⁶² Regjeringen.no, Reindrift <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/reindrift/reindrift/id2339774/> (21.09.2023)

⁶³ Rådet for dyreetikk – uttalelse om reindriften (2000) <https://www.radetfordyreetikk.no/reindrift-2/>

⁶⁴ Ibid.

kastrasjonen mislykkes eller at dyret påføres unødige lidelser ved at det går koldbrann i pungen. Kastrasjon er utvilsomt et meget smertefullt inngrep, som etter Rådets syn kun bør utføres under bedøvelse. Lokalbedøvelse tar imidlertid bare den akutte smerten under og de første timene etter inngrepet. Den aktuelle kastrasjonsmetoden innebærer sannsynligvis smerte en tid etter inngrepet. Etter Rådets syn bør dette tilsi at omfanget av kastrasjon bør reduseres til et minimum.⁶⁵ Kastrering skal i dag gjøres med lokalbedøvelse og langtidsvirkende smertestillende og kan kun utføres av veterinær. Det finnes forøvrig lite informasjon om dagen praksis rundt kastrering av reinsdyr, men det er grunn til å tro at bruk av burdizzotang fortsatt er den mest utbredte metoden. Burdizzotang som baserer seg på vevsknusing påfører dyr unødig ubehag. NOAH mener denne praksisen bør gjennomgås.

Veiing

Dette skrev Rådet for dyreetikk om veiing av i år 2000: "Til veiingen benyttes en lukket veieboks. Mens veiing av levende dyr anses som dyrevernmessig uproblematisk i noen områder, har veiingen spesielt i Finnmark møtt sterk lokal kritikk og blitt karakterisert som dyreplageri. Reinen kan få panikk inne i boksen og skade seg. Rein er ikke vant med fysiske restriksjoner av noen art. Bare det å fjernes fra flokken, er utvilsomt en stressbelastning. Veiingprosedyren bør gjennomgås med tanke på forbedringer som kan redusere belastningen på dyra. Alt utstyr som er i direkte kontakt med dyra må utformes slik at faren for fysisk skade er minimal. Det bør også vurderes om forvaltningen kan benytte slaktevekter som et alternativ til årlig veiing av levende dyr." Veiing av rein ble ikke tatt opp verken i stortingsmelding om reindrift fra 2016 eller forrige stortingsmelding om dyrevelferd fra 2002. NOAH mener dette er et tema som bør gjennomgås og som bør drøftes i den kommende stortingsmeldingen om dyrevelferd.

Rovdyr

Rein og de ulike store rovdyrene har siden siste istid levd i de samme områdene i hele det sirkumpolare nord. Reindriften i disse områdene har derfor alltid måtte forholde seg til ulike forekomster av bjørn, ulv, jerv, gaupe og kongeørn. Frem til 1990-tallet var rovdyrbestandene lavere enn i dag, blant annet på grunn av høyt press fra jakt og skadefelling. Rovviltpolitikken er nedfelt i St.meld. nr. 15 (2003–2004) Rovvilt i norsk natur, Innst. S nr. 174 (2003–2004), i rovviltforliket 2011 (Representantforslag 163 S (2010–2011)), Meld. St. 21 (2015–2016) Ulv i norsk natur og Innst. 330 S (2015–2016). Norsk rovviltforvaltning skal skje innenfor rammene av Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven.⁶⁶

NOAH stiller seg kritisk til hvordan reindriftnæringen kan sies å være økologisk bærekraftig når den samtidig ønsker å begrense tilstedeværelsen av viktige nøkkelarter som rovdyr. Rovdyr er særdeles viktige for et velfungerende og balansert økosystem. Ved å fjerne rovdyrenes tilstedeværelse risikerer man at det oppstår konsekvenser som kan påvirke alle andre arter i økosystemet negativt.⁶⁷ Forskning viser at i økosystemer hvor predatorer er til stede er også biodiversiteten større enn i økosystemer hvor bestanden av predatorer er redusert eller fjernet.⁶⁸ Bevaring og reintroduksjon av toppredatorer er i dag anerkjent som et svært viktig tiltak for å oppnå bærekraft⁶⁹, og dette bør etter NOAHs mening også være en prioritet i Norge. En næring er ikke økologisk bærekraftig hvis den krever forutsetninger i strid med økologi og bærekraft i naturen.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ St. meld. 32 (2016-2017) Reindrift

⁶⁷ Ritchie, E.G., Johnson, C.N. (2009) Predator interactions, mesopredator release and biodiversity conservation. *Ecology Letters* 12, 982-998. <https://doi.org/10.1111/j.1461-0248.2009.01347.x>

⁶⁸ Sergio, F., Newton, I., Marchesi, L., Pedrini, P. (2006). Ecologically justified charisma: preservation of top predators delivers biodiversity conservation. *Journal of Applied Ecology* 43, 1049-1055. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2664.2006.01218.x>

⁶⁹ Ripple, W.J., Wolf, C., Newsome, T.M., Galetti, M., Alamgir, M., Crist, E., Mahmoud, M.I., Laurance, W.F. (2017) World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice. *BioScience* 67, 1026-1028, <https://doi.org/10.1093/biosci/bix125>

Rovdyrenes tilstedeværelse kan også forebygge utbrudd av sykdommer som skrantesyke hos rein. Ifølge en forskningsartikkel publisert i 2020 bør et av tiltakene mot skrantesyke inkludere reetablering av naturlig predasjon i områdene hvor skrantesyke kan oppstå (i såkalte CWD-reservoarer): «From an ecological perspective, control strategies could include assessing restoration of natural predators of CWD reservoirs, ultrasensitive CWD detection in biotic and abiotic reservoirs, and deer density and landscape modification to reduce CWD spread and prevalence».⁷⁰ NOAH foreslår at myndighetene undersøker nærmere hvordan tilstedeværelse av store rovdyr kan komme spesielt villreinen til gode ved å forebygge utbrudd av skrantesyke. Tamreindrift må ikke hindre dette.

Når det gjelder tap av tamrein til store rovdyr, har tap flere årsaker som også bunner i driften. Det er uheldig at myndighetene ikke har klart å samle og klarlegge årsakene til tap av tamrein, men retter kun skylden på forvaltning av fredet rovvilt i tamreinområder. Ifølge forskning er hovedårsak til tap av tamrein ikke rovdyr, men forholdene rundt tamreindrift. Forskere fra NINA har konkludert med at lave vekter og høyt reintall er mellom 2–7 ganger viktigere for å forklare tapene enn størrelsen på gaupebestanden.⁷¹ I tillegg har forskerne i denne sammenheng påpekt at «tap har ... flere årsaker og for å kunne bestemme hvor stor betydning rovdypene har, er det ikke tilstrekkelig å summere opp hvor mange som blir drept av rovdyr, vi må samtidig avklare hvor stor andel av tapene som er tilrettelagt av andre forhold som matmangel på grunn av ugunstige værforhold og høyt reintall.»

Myndighetene tar feil når de påstår at antall rovdyr i tamreinområder er hovedårsaken til tap av rein. NINA har publisert en rapport i 2013 hvor det konkluderes med: «Resultatene som presenteres i denne rapporten gir ikke støtte til påstanden om at gaupe og jerv er den viktigste årsaken til lav kalvetilgang og høye tap i norsk reindrift».⁷² Derimot viser resultatene at det finnes «en nøye sammenheng mellom slaktevektene foregående høst, klimatiske forhold om våren og andelen kalv som registreres per simle den påfølgende sommeren og høsten.» Rapporten peker videre på at det faktisk at omfanget av rapportert tap av både kalv og voksne øker med økende ynglebestander av gaupe og jerv, betyr ikke at disse forholdene er den eneste (og primære) årsakssammenheng. Forskerne har kommet til at «negativ tetthetsavhengighet og ugunstige klimatiske forhold var imidlertid langt viktigere faktorer for å forklare tap av både kalv og voksne dyr enn rovdyr» og at «reintallsutviklingen var i motsetning til rapporterte tap ikke relatert til størrelsen på ynglebestandene av gaupe og jerv». Det er dermed viktig at det ikke blandes tilleggstop og kompensatorisk tap, siden «tapet til gaupe og jerv primært er kompensatorisk til annen mortalitet».

Tveraa et al. har videre belyst at studiene i Finnmark, Troms, Nord-Trøndelag og Sarek i Sverige har dokumentert at «tapene til jerv og gaupe er mindre enn det som tidligere har blitt hevdet» og at «gaupe og jerv tar flere rein når kondisjonen i flokkene er lav eller når tettheten av rein er høy». De skriver videre: «I Finnmark er det dokumentert større tap av rein til både gaupe, jerv og ørn når reintettheten er høy og kalvene er små» og at «I kombinasjon med lange vintre blir tapene ekstra store». Disse konklusjonene er viktig å ta med ved vurdering av ikke kun tap til rovdyr, men alt tap, siden «ressursknapphet både øker det naturlige tapet og det tapet som voldes av rovvilt». Når det gjelder ørn, viser NOAH også til NINAs rapport av 2023.⁷³

Avliving

⁷⁰ Escobar, L. E., Pritzkow, S., Winter, S. N., Grear, D. A., Kirchgessner, M. S., Dominguez-Villegas, E., ... & Soto, C. (2020). The ecology of chronic wasting disease in wildlife. *Biological Reviews*, 95(2), 393-408.

⁷¹ T. Tveraa, A. Stien, K. Langeland «Reindrift og rovvilt», *Ottar* 309 – 2016 (1): 30-36.

<https://uit.no/Content/515078/artikkel5.pdf> Se også reinbase.no

⁷² Tveraa, T., Ballesteros, M., Bårdsen, B.-J., Fauchald, P., Lagergren, M., Langeland, K., Pedersen, E. & Stien, A. Beregning av produksjon og tap i reindriften - NINA Rapport 938 (2013). <https://munin.uit.no/handle/10037/11327>

⁷³ <https://nina.no/Om-NINA/Aktuelt/Nyheter/article/felling-av-kongeorn-er-ingen-quick-fix-mot-tap-av-lam>

Om lag 12% av reinene blir slaktet til reineierens eget forbruk og lokal omsetning. Dette foregår som regel ute om høsten eller vinteren. Ved slaktning utenfor slakteri blir reinene vanligvis bedøvet og avlivet med krumkniv. Bedøvingen skal foregå i tråd med forskrift om for bruk av krumkniv. Alternativt bedøves reinen med boltpistol.

Når dyrene ankommer slakteriet, slippes de i store gjerdeanlegg som kan oppbevare noen tusen dyr i opptil flere døgn. Når slaktetidspunktet nærmer seg, blir dyrene drevet inn i et mindre slaktegjerde hvor de oppholder seg i noen timer. Herfra drives de gjennom en tunnel og inn i slaktehallen. Reinen føres inn i en bås hvor den bedøves med en boltpistol. En bolt fyres av mot dyrets panne ved hjelp av kruttpatroner eller trykkluft. Deretter blir dyret hengt opp og avblødd ved at en dolk stikkes inn mot hjertet.

Dyrevelferdsproblemer knyttet til slakt og slaktemetode er også viktige å nevne i denne sammenhengen. Krumkniv for slaktning er et risikoområde, hvor faren for lidelse for dyrene er stor. NOAH mener at det er kritikkverdig at bruken av krumkniv som bedøvelsesmetode fortsatt tillates. I Sverige er bruk av krumkniv forbudt.⁷⁴ NOAH kan ikke se hvordan det kan være dyrevernmessig forsvarlig å tillate bruken av krumkniv som bedøvelse. Bruk av krumkniv tar utgangspunkt i unntaksbestemmelsen i Forordning (EF) nr. 1099/2009, punkt 15 og artikkel 1 og 29, hvor det slås fast at forordningen ikke gjelder for dyr som blir avlivet i forbindelse med kultur- eller sportsbegivenheter. I tillegg viser norske myndigheter til grunnloven § 108 og ILO-konvensjonen nr. 169 som pålegger statens myndigheter plikt til å vise hensyn til samenes sedvaner og å legge forholdene til rette for at det samiske folket skal kunne sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Bruk av krumkniv blir i denne sammenheng regnet som en del av den samiske kulturutøvelsen. NOAH er kritisk til dette.

NOAH mener først og fremst at det foreligger rent dyrevernmessige betenkeligheter ved bruk av krumkniv som innebærer at unntaksbestemmelsen i rådsdirektivet ikke bør brukes. Dernest mener NOAH at det å benytte krumkniv som bedøvelse av reinsdyret før det avlives, vanskelig kan sies å være en «kulturell eller sportslig begivenhet». Reindriften har blitt tydelig modernisert i takt med annen modernisering i samfunnet, og i dag benyttes det flere moderne hjelpemidler i reindriften. Snøscooter, motorsykkel og droner er i dag brukt av flere reineiere for å effektivisere driften.⁷⁵ Det er derfor tydelig at næringen ønsker flere moderne midler velkommen dersom effektivisering av driften og lønnsomhet kan bedres som følge av bruken, og vi mener næringen derfor bør være forpliktet til også å modernisere av dyrevelferdsmessige grunner.

Slakt av reinsdyr ved slakteri er naturligvis også et dyrevelferdsproblem, ikke minst knyttet til transport (se over) og driving. Det er imidlertid lite dokumentasjon fra disse prosessene, og Dyrevelferdsmeldingen må utrede dette. NOAH nevner for øvrig her vårt forslag om kameraovervåkning i slakterier – dette ville også bidratt til mer kunnskap om problemer knyttet til slakt.

Konklusjon

NOAH oppfordrer til at våre innspill blir tatt i betraktning i arbeidet med ny stortingsmelding om dyrevelferd, og at det er viktig at ikke kun næringens innspill vektlegges for reinsdyr. Vi ber om velferden til tamreinen tildeles et større fokus og vi mener at det må igangsettes tiltak som bidrar til økt dyrevelferd for tamreinen.

Med vennlig hilsen
NOAH – for dyrs rettigheter v/

⁷⁴ <https://jordbruksverket.se/djur/ovriga-djur/renar>

⁷⁵ St. meld. 32 (2016-2017) Reindrift

Siri Martinsen
Leder og veterinær

Maria Lien
Veterinær

Katrin Vels
Jurist